

V novom roku veľa lásky, aby nebol taký, ako bol ten starý, a nech sa nám v ňom lepšie darí...

Novohradské osvetové stredisko (NOS) Lučenec v rámci monitoringu záujmovej umeleckej činnosti v Novohrade a Malohonte predstavuje cyklus – predstavujeme členov štúdia AVT.

PhDr. Ján Kostur

Maliar a pedagóg, narodil sa 15. 11. 1926 v Spišskej Novej Vsi.

Vyrastal v prekrásnom prostredí Spiša, kde sa prelínala ľudová a sakrálna architektúra s prírodou neďalekého Slovenského raja. Toto všetko zanechalo stopy na vnímavej duši chlapca. Vedenie a osobný príklad výtvarných pedagógov (Jozefa Majkúta a Jána Poloma) usmernilo jeho ďalšie kroky v živote.

Maturoval na Učiteľskej akadémii v Spišskej Novej Vsi. Výtvarnú výchovu a slovenský jazyk študoval na Vyššej škole pedagogickej a potom na Vysokej škole pedagogickej v Bratislave, ktorú ukončil v r.

1964. Doktorát z filozofie získal na Filozofickej fakulte Univerzity P. J. Šafárika v Košiciach (1982).

Od r. 1957 pôsobil ako učiteľ základnej školy, v r. 1960 – 79 na Jedenásťročnej strednej škole a gymnáziu v Poltári. Popri svojej výchovno-vzdelávacej práci na Strednej pedagogickej škole v Lučenci (1979 – 88) sa sústavne venoval výtvarnej činnosti. Od r. 1984 bol členom okresného štúdia amatérskych výtvarníkov pri Okresnom osvetovom stredisku (OOS), dnes Novohradskom osvetovom stredisku, v Lučenci. Výsledky tvorivej práce prezentoval na viacerých kolektívnych výstavách (Ružomberok, Dolný Kubín, Rimavská Sobota a Lučenec) a súťažiach, od okresných až po celoslovenské. Autorskými výstavami sa predstavil trikrát v Poltári a dvakrát v Lučenci.

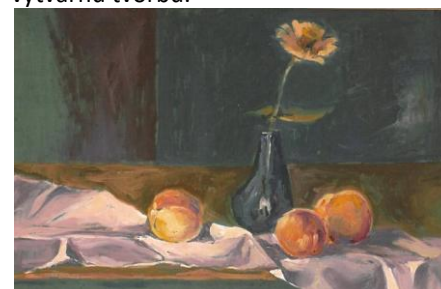

Venoval sa prevažne krajinomaľbe, rád zobrazoval prekrásnu prírodu Spiša, Oravy, okolie Banskej Štiavnice, ale aj okolie Poltára, kde žil. Často hovoril, že jeho ateliérom je celé Slovensko. Okrem olejomaľby používal aj techniku akvarelu a pastel. Z jeho obrazov vyžaruje úprimnosť podania a obdiv k hodnotám, ktoré

nás obklopujú. Vždy maľoval to, čo cítil. „Ťažko sa lúčim s každým obrazom a o niektorých ani neuvažujem, že by som ich dal čo len z ruky“, takto o sebe povedal. Ale napokon ich predsa rozdal či daroval, najmä priateľom a príbuzným. Bol autorom viac ako 150 olejomaľieb a skoro 300 akvarelov.

Po odchode do dôchodku (1988) nepoľavil a celú svoju energiu sústredil na výtvarnú tvorbu.

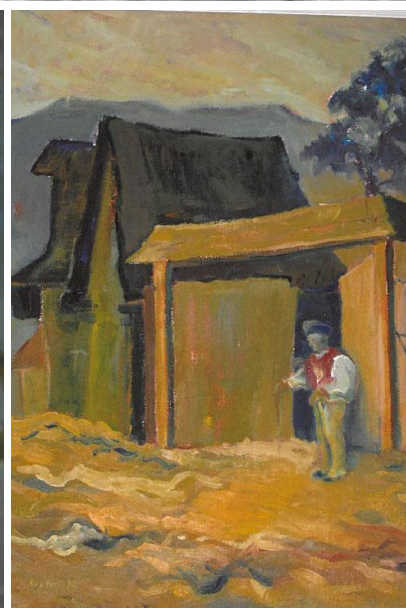

Dvakrát sa zúčastnil medzinárodného Trienále akvarelu v Novohradskej galérii v Lučenci. V Bratislave prezentoval svoju tvorbu v priestoroch reštaurácie Novohrad.

Na dôchodku ešte externe spolupracoval so Základnou umeleckou školou v Poltári (1994 – 98). Bol autorom piatich výtvarných návrhov bronzových plakiet, ktoré následne podľa jeho návrhu vyrobila Mincovňa Kremnica. Pre Poltár navrhol prvý, pôvodný erb, v ktorom bola škridlica a klasy obilia.

Zdroj: NOS, katalóg k výstave (2011)

Ľudia – roky – udalosti

Viera Herczeghová: „Čo ťa nezabije, to ťa posilní“

Zdravotná sestra, sociálna pedagogička, poetka **Mgr. Viera Herczeghová**, rod. Prepelicová, sa narodila 14. 2. 1951 v Poltári. Základné vzdelanie získala v Poltári (1957 – 66), stredoškolské na Strednej zdravotníckej škole (SZŠ) v Lučenci (1966 – 70) a vysokoškolské na Katedre sociálnej práce a pedagogiky Pedagogickej fakulty Univerzity Mateja Bela (UMB) v Banskej Bystrici (1999 – 2004).

Pracovala ako zdravotná sestra v Okresnom ústave národného zdravia (OÚNZ), oddelenie ORL – ušné, nosné, krčné (1970 – 80), a inštrumentárka na operačných sálach (1980 – 90) v Lučenci. Ako psychoterapeutka pre liečbu závislostí pôsobila v Nemocnici s poliklinikou (NsP), protialkoholické oddelenie psychiatrie, v Rimavskej Sobote (1991 – 2000). V tomto čase absolvovala viacero študijných ciest: Veľká Británia, Nemecko, Taliansko, Poľsko a Česko. Ako opatrovatelka pôsobila v rezidencii pre seniorov a handicapovaných ľudí v meste Kingsteignton v oblasti Devon, Veľká Británia (2006 – 07). Od r. 2008 žije na dôchodku v Rimavskej Sobote.

Pani Herczeghová, po maturite na SZŠ ste nastúpili ako zdravotná sestra do lučenskej nemocnice...

Na SZŠ som patrila k žiačkam s lepším prospechom a maturovala som tiež s vyznamenaním. Po maturite som nastúpila, ako všetci začiatovníci, na najťažšie – interné oddelenie v Lučenci, kde som zotrvala krátko – len v rámci nástupnej praxe. Neskôr som prešla na ORL oddelenie, kde v tom čase bol primárom MUDr. Karol Šedenka, na ktorého veľmi rada spomínam. A vtedy sa začal aj môj vážnejší záujem o poéziu. Na vedľajšom – očnom oddelení – pracovala sympatická sestrička, teraz už známa spisovateľka Hanka Košková. Vzájomne sme sa povzbudzovali, hodnotili svoje práce a vymieňali poznatky.

Súbežne v týchto rokoch ste uverejňovali svoje básne v Novom slove mladých...

Spoločne sme začali chodiť na stretnutia mladých autorov do Nového slova v Bratislave, ktoré v tom čase viedol významný básnik Vojtech Mihálik. Svoje prvé básne som začala uverej-

jňovať pod predošlým priezviskom Kamasova. Básne som uverejňovala v rôznych novinách a časopisoch – Sme, Smena na nedeľu, Nové slovo mladých (štvrté miesto za básň *Tanec hluchonemých detí*, druhé miesto *O neznámom vojakovi*). V časopise Dievča som získala v rámci celého Československa deviatu cenu za básň *List mame*. Sedemdesiate roky boli silno ovplyvnené socialistickou ideológiou, ktorá, žiaľ, diktovala aj smerovanie poézie. Doba si vyžadovala angažovanosť v písaní a intíma lyrika bola zatlačená do úzadia. Aj keď som sa snažila prispôbiť, napísala som len zopár básní, ktoré boli aj pozitívne hodnotené (*O neznámom vojakovi*, *O sovietskom vojakovi*, *O povstaní*). Bola som demotivovaná, preto som na dlhý čas odložila svoje básne do šuplíka s nádejou, že možno raz...

Medzitým život plynul ďalej...

Pracovala som na gynekologickej operačnej sále ako inštrumentárka. Veľmi rada spomínam na tie časy, na dobrý kolektív pod vedením primára MUDr. Ivana Ľuptáka a vedúcich sestier Búlikovej, Štaudingerovej a Lepišovej. Boli to ďalšie Anny, na ktoré sa nezapáda... V r. 1991 sme sa presťahovali do Rimavskej Soboty po tom, ako bol manžel menovaný za primára chirurgického oddelenia. Ja som začala pracovať na psychiatrii najprv ako komunitná sestra, neskôr, po ukončení sociálnej pedagogiky na UMB v Banskej Bystrici, som

pracovala na protialkoholickom oddelení ako psychoterapeut pre závislosti. V rámci mojej práce som sa angažovala aj v medzinárodných organizáciách, často som cestovala do zahraničia a spolupracovala s tímami zahraničných odborníkov. Výsledkom je aj spoluautorstvo odbornej knihy *A Guide for the Work in the Clubs of treated Alcoholics (Sprievodca prácou v kluboch liečených alkoholikov)*, ktorá vyšla v Taliansku (2001), ako aj články v talianskom časopise *Camminando Insieme*.

V r. 2006 som pôsobila na juhu Anglicka v Coombeswood House, Kingsteignton.

Vaša prvá zbierka básní Časovaná správa uzrela svetlo sveta v r. 2013...

Po návrate z Veľkej Británie, keď som prežívala pocit z dobre vykonanej práce a odchodu do dôchodku, skrížila moje plány zákerná choroba s následnou operáciou, rádioterapiou a chemoterapiou... No keďže mojím životným krédom je: „Čo ťa nezabije, to ťa posilní“ – stalo sa tak! Začala som sa znova venovať vnútornému videniu sveta a vrhla som sa na písanie. Z tohto obdobia vzniklo viacero básní, hlavne *Diagnóza*, ktorú som aj zaradila do svojej básnickej zbierky *Časovaná správa*. Pôvodne som ani nemala záujem vydať svoje básne knižne, vždy som písala viac-menej pre vlastné uspokojenie, no presvedčila ma opäť moja kamarátka, vtedy už známa spisovateľka a poetka Hana Košková. Taký bol môj definitívny návrat k písaniu.

V zbierke je zachytený prierez 40 rokov a v 61 básňach načrtnutá spoločenská úloha ženy v rôznych podobách: žena – dcéra, matka, stará matka, manželka, milienka, rozvedená, radostná, smútiaca, vášnivá, milujúca, nenávidiaca, nedočkavá, priateľka, pacientka, atď. Teraz som členkou literárneho klubu Karavána v Rimavskej Sobote, kde som mala možnosť stretnúť sa s ďalšou významnou spisovateľkou Martou Hlušikovou. Tieto dve vzácne priateľky ma posunuli znova ďalej, za čo som im veľmi vďačná. V klube Karavána vznikol zborník *Karavána ide ďalej*,

Pokračovanie na s. 4

v ktorom mám uverejnené svoje ďalšie básne a poviedky. Minulý mesiac som poslala aj do literárneho klubu Vlas v Lučenci zopár básní. Mám rozpísanú knižku pre deti o nezbednom dievčatku Albínke, ale musím v nej ešte urobiť viacero korekcií.

Mohli by ste nám povedať niečo o vašej rodine?

Žijem s manželom MUDr. Štefanom Herczeghom v Rimavskej Sobotě a s mačičkou Sisi ... V Poltári žije môj syn z prvého manželstva – Daniel Kamas, ktorý je lídrom hudobnej skupiny Syntakt. Mám štyri vnúčatá: Martin Kamas, Dagmar Kamasová, Magdaléna Strehovská, Daniel Kamas – najmladší. Ostatná blízka rodina už je, žiaľ, na cintoríne v Poltári – maminka, ocko, dcéra Sandra. Rada sa tam stále vraciam, je to obdobie môjho detstva.

PhDr. František Mihály, DiS. art.

Pripomínáme si

Pavol Bienik

Klarinetista, dirigent, stredoškolský a vysokoškolský učiteľ **Mgr. art. Pavol Bienik** sa narodil 26. 1. 1936 v Kokave nad Rimavicou, okres Poltár. Národnú školu navštevoval vo svojom rodisku (1942 – 51). Štúdium klarinetovej hry absolvoval na Štátnom konzervatóriu v Bratislave (1951 – 57) v triede prof. Jaroslava Jakoubka. Popri zamestnaní študoval v klarinetovej triede prof. Rudolfa Červenku na Vysokej škole múzických umení (VŠMU) v Bratislave (1963 – 67).

Po vykonaní základnej vojenskej služby vo Vojenskom umeleckom súbore v Bratislave (1957 – 59) zakladal

r. 1959 operný súbor Divadla Jozefa Gregora Tajovského (DJGT) v Banskej Bystrici, kde ako člen orchestra účinkoval do r. 1962. Ako stredoškolský učiteľ klarinetovej hry pedagogicky pôsobil na Štátnom konzervatóriu v Žiline (1962 – 2007). Súbežne bol členom Štátneho komorného orchestra v Žiline (1974 – 84) a vysokoškolským učiteľom na Žilinskej univerzite v Žiline (1998 – 2002). Od r. 2007 žil na dôchodku v Žiline.

Spoločne s Luděkom Konečným, Milanom Stuchlíkom a Jánom Figúrom patril medzi zakladateľov dychového oddelenia žilinského konzervatória. Od r. 1970 bol predsedom prípravného výboru súťaže slovenských konzervatórií v hre na dychové nástroje pri Ministerstve školstva SSR v Bratislave. Pravidelne bol členom porôt v rôznych súťažiach dychových nástrojov – sólo, dychových a tanečných orchestrov na ZUŠ i konzervatóriách až po celoslovenské kolá, ako i Duškovej súťaže hudobnej mládeže v Prahe. Počas svojej pedagogickej praxe vychoval mnoho úspešných absolventov, ktorí v súčasnosti pôsobia na Slovensku i v zahraničí.

Z jeho ďalších pracovných aktivít vyberám: zakladateľ a vedúci dychového kvinteta pri DJGT Banská Bystrica (1959 – 62), zakladateľ a vedúci dychového kvinteta profesorov žilinského konzervatória (1963 – 86), dirigent dychového orchestra v Lietavskej Lúčke (1963 – 87), dirigent kúpeľného orchestra v Trenčianskych Tepliciach (1986 – 92), zakladateľ, dirigent a umelecký vedúci mestského dychového orchestra Fatranka v Žiline (1979 – 90) a i. V rámci umeleckých zájazdov navštívil európske štáty: Juhoslávia, Francúzsko, Taliansko, Veľká Británia, Belgicko, Fínsko, Bulharsko, Poľsko a i.

Mgr. art. Pavol Bienik zomrel 10. 6. 2018 v Žiline, kde je pochovaný na Starom cintoríne.

Magdaléna Jelínková

Publicistka, redaktorka, spisovateľka **Magdaléna Jelínková, rod. Rényiová**, sa narodila 26. 6. 1926 v Modrom Kameni, okres Veľký Krtíš. Svoje detstvo a mladosť prežila v Lučenci, kde navštevovala ľudovú školu a študovala na gymnáziu s vyučovacím jazykom maďarským (1936 – 44) v triedach Bálinta Mihálya, Pála Békésiho a Dr. Lajosa Siposa; maturovať však nemohla, pretože 14. 6. 1944 ju aj s matkou Gabrielou Rényiovou internovali v koncentračnom tábore v Osvienčime

(Auschwitz) v Poľsku. Pred príchodom oslobodzujúcej Červenej armády odtiaľto všetkých väzňov evakovali do koncentračného tábora Ravensbrück v Nemecku. Do Lučenca sa aj s mamičkou vrátila v druhej polovici mája 1945.

Po vojne pôsobila ako úradníčka v textilnej továrni v Opatovej, v náplni práce mala sociálnu starostlivosť o pracujúcich. V r. 1950 sa presťahovala do Banskej Bystrice, kde najprv pracovala ako redaktorka spravodajstva v Československej tlačovej kancelárii (ČTK). V r. 1960 sa stala internou redaktorkou denného spravodajstva Československého rozhlasu, štúdia Banská Bystrica. V tejto pozícii tu zotrvala až do konca svojho života. Pomáhala vychovať niekoľko významných slovenských novinárov. Vo svojej redaktorskej činnosti sa špecializovala na vnútropolitické spravodajstvo. Spolupracovala aj s literárno-dramatickou redakciou rozhlasu, s populárnymi reláciami: Rádiovíkend, Banskobystrický sobotník a inými redakciami.

Ako spisovateľka publikovala v slovenčine i maďarčine, jej tvorba je zameraná najmä pre deti a mládež. Je autorkou troch rozprávkových kníh: *Egyszer volt, hol nem volt* (Kde bolo, tam bolo – BA, 1957), *A telhetetlen-risznya* (Nenaplňteľná kapsa – BA, 1961), *Tmavulienka* (BA, 1964). Známe sú niektoré jej básne v maďarčine: *Szellódal* (Pieseň o vánku), *Koraösziesőhull* (V skorú jeseň prší dážď), *Tündérvárás* (Čarovná víla), v ktorých ospevuje krásnu prírodu, zvieratá, kvety a bájne bytosti. V jej rozprávkach sa deti nikdy nestretávali s príšernými drakmi či ježibabami,

Pokračovanie na s. 5

ale len so spievajúcimi rastlinkami, hovoriacimi dobrými zvieratkami a bájnymi bytosťami, ktoré chceli svetu len dobre. Jedna z takýchto bytostí – Tmavulienka – vysvetlila nie jednej generácii detí, že sa nemusia báť tmy, lebo aj zvieratká aj kvetinky si oddýchnu len vtedy, keď je tma.

Magdaléna Jelínková zomrela 21. 1. 1996 v Banskej Bystrici, pochovaná je v urnovom háji v cintoríne pri krematóriu v Banskej Bystrici.

Alexander Nográdi

Maďarský komunistický politik, generál Maďarskej ľudovej armády, funkcionár maďarského a medzinárodného robotníckeho hnutia, partizánsky veliteľ a účastník SNP **Alexander (Sándor) Nográdi, rod. Grünbaum**, sa narodil 14. 5. 1894 vo Filakove, okres Lučenec, v židovskej rodine. Priezvisko Nográdi používal od r. 1918. Ľudovú školu navštevoval v Szécsényi, následne absolvoval štyri triedy gymnázia v Lučenci. Po vyučení za elektrikára v Budapešti pôsobil od r. 1912 ako robotník v továrni na poľnohospodárske stroje v Lučenci. V r. 1918 sa stal členom sociálnodemokratickej strany a 1919 členom maďarskej komunistickej strany. V máji 1919 vstúpil na front ako veliteľ oddielu Červenej armády. Po porážke Sovietskej republiky sa r. 1921 vrátil do Lučenca, kde bol za svoju komunistickú činnosť väznený tri mesiace. V r. 1922 – 23 bol tajomníkom Komunistického zväzu mládeže Československa v Prahe.

Od mája 1923 pracoval v redakcii nemeckých komunistických novín v Berlíne, od r. 1925 študoval na straníckej škole v Moskve. Zúčastnil sa španielskej občianskej vojny, bojoval proti generálovi Franciscovi Francovi.

Počas druhej svetovej vojny bol hlásateľom a redaktorom maďarskojazyčnej rozhlasovej stanice Kossuth Rádió v Moskve. Od júna 1944 bol veliteľom maďarskej sekcie partizánskeho hnutia na Ukrajinskom štábe v Kyjeve. Od 29. augusta 1944 účastníkom Slovenského národného povstania (SNP).

Od januára 1945 organizoval Maďarskú komunistickú stranu ako regionálny tajomník pre župy Borsod, Nógrád, Heves a Abaúj-Torna-Zemplén a od mája 1945 sa stal členom ústredného vedenia strany. V r. 1945 – 47 bol štátnym tajomníkom na ministerstve priemyslu, 1947 – 55 tajomníkom kancelárie predsedu vlády. V r. 1955 – 57 pôsobil ako námestník ministra národnej obrany. Od novembra 1956 bol členom organizačného výboru Dočasného ústredného výboru Maďarskej socialistickej robotníckej strany a vedúcim oddelenia agitácie a propagandy. Čelný maďarský komunistický predstaviteľ János Kádár mal voči nemu výhrady, a tak bol poslaný na diplomatickú dráhu: veľvyslanec v Číne a Vietname (1957 – 60). V ďalšom období do r. 1967 pôsobil v rôznych politických funkciách Maďarskej ľudovej republiky. V decembri 1966 odišiel do dôchodku, členom parlamentu zostal až do konca svojho života.

Alexander Nográdi zomrel 1. 1. 1971 v Budapešti, kde je pochovaný spolu s manželkou a spolubojovníčkou Hildegard Schwandtovou (1905 – 1964) na Kerepešskom cintoríne.

Ján Spišiak

Právnik, diplomat, vysokoškolský učiteľ **prof. JUDr. Ján Spišiak, DrSc.** sa narodil 12. 1. 1901 v Českom Brezove, okres Poltár. Ľudovú školu navštevoval vo svojom rodisku (1907 – 12), Štátne gymnázium v maďarskom jazyku absolvoval v Lučenci (1912 – 19) a Československé reálne gymnázium v slovenskom jazyku v Bratislave (1919 – 20), kde maturoval. Vysokoškolské vzdelanie získal na Právnickej fakulte Karlovej univerzity v Prahe (1921 – 25). V rámci tohto štúdia absolvoval dvojročnú stáž na univerzite Sorbonne v Paríži, kde sa zdokonalil vo francúzskom jazyku.

Prvé zamestnanie získal u advokáta JUDr. Jána Vesela vo Zvolene (1925 – 26) a ďalšie u JUDr. Júliusa Reisza v Bratislave (1927 – 29). V r. 1929 – 39 pôsobil v Tatra Banke v Bratislave najprv ako úradník, neskôr ako vedúci právneho odboru. Po vzniku Slovenského štátu (14. 3. 1939) bol 23. 5.

1939 menovaný veľvyslancom v Budapešti a v tejto pozícii zostal až do jeho odvlčenia KGB (hlavnou sovietskou tajnou službou) do Sovietskeho zväzu na konci druhej svetovej vojny. V tomto období bol určitý čas aj veľvyslancom v Bulharsku. Budovu veľvyslanectva v Budapešti, ktorá je veľvyslanectvom SR dodnes, kúpil pre Slovenský štát. Okrem vykonávania funkcie veľvyslanca, ktorá je podrobne opísaná v jeho knihe *Spomienky z Budapešti 1939 – 1944*, podieľal sa na záchrane židovských spoluobčanov. Za túto aktivitu získal vyznamenanie „Spravodlivý medzi národmi“ in memoriám (2009), ktoré prevzala jeho dcéra prof. MUDr. Daniela Kotulová, PhD. V r. 1945 – 47 žil v sovietskom väzení Lubianka v Moskve v blízkosti Červeného námestia. Po návrate domov ho Národný súd oslobodil zo všetkých obvinení a mohol sa vrátiť k povolaniu právnik.

JUDr. Ján Spišiak sa stal pracovníkom Štátnej banky československej v Bratislave (1947 – 1961). Súbežne od r. 1947 pokračoval aj v kariére vysokoškolského učiteľa na Právnickej fakulte UK a na Vysokej škole ekonomickej (VŠE) v Bratislave, kde pôsobil vo vysokých akademických funkciách: prorektor Univerzity Komenského a vedúci Katedry hospodárskeho práva VŠE. R. 1957 sa stal doktorom právnych vied (DrSc.) na Karlovej univerzite Praha.

Vo vedeckovýskumnej práci sa zameriaval na teóriu a legislatívu peňažníctva, ako aj na hospodárske právo. Keď r. 1971 ako dôchodca ukončil pracovný pomer s Univerzitou Komenského Bratislava,

Pokračovanie na s. 6

externe sa zamestnal vo Výskumnom ústave finančnej a úverovej sústavy. Počas svojho života napísal viacero kníh a množstvo článkov z oblasti hospodárskeho práva, čo dokladuje bibliografia vypracovaná Alžbetou Martinickou zo Slovenskej národnej knižnice v Martine.

Jeho manželka Antónia, rod. Zaťková, (1918 – 1976) si po návrate z Budapešti s dcérou do rodného Trenčína na živobytie zarábala ako úradníčka. Po príchode manžela zo sovietskeho väzenia sa obaja presťahovali do Bratislavy, kde pracovala ako predavačka a administratívna pracovníčka.

Článok mi pomohla skoncipovať jeho jediná dcéra prof. MUDr. Daniela Kotulová Spišáková, PhD. (*1939), žijúca v Bratislave. Ján Spišiak sa aj napriek všetkej nepriazni osudu sám prebýjal životom. Veľa pracoval, intenzívne písal, vzdelával sa a vzdelával aj iných. Bol láskavý, trpezlivý a skromný až do konca svojho života.

Prof. JUDr. Ján Spišiak, DrSc. zomrel 9. 11. 1981 v Bratislave, pochovaný je na cintoríne v Slávičom údolí.

Ladislav Šášky

Historik umenia, pamiatkar, muzeológ **PhDr. Ladislav Šášky** sa narodil 30. 1. 1926 v Divíne, okres Lučenec. Ľudovú školu navštevoval v rodnej obci (1932 – 37). V r. 1937 začal študovať na gymnáziu v Lučenci, no po pripadnutí Lučenca Maďarsku na jeseň 1938 pokračoval v štúdiu na gymnáziu vo Zvolene, kde maturoval (1945). Vysokoškolské štúdium absolvoval na Československej štátnej katolíckej bohosloveckej fakulte v Bratislave (1945 – 48) a v štúdiu pokračoval v odboroch dejiny umenia, história a archeológia na

Filozofickej fakulte UK v Bratislave (1948 – 52). Za prácu „Klasicistická architektúra na Slovensku“ získal doktorát filozofie (1952). Po ukončení štúdiá na FF UK absolvoval nadstavbový kurz pre pracovníkov štátnej pamiatkovej starostlivosti na Českom vysokom učení technickom (ČVUT) v Prahe.

Pôsobil ako odborný pracovník Slovenského pamiatkového ústavu v Bratislave (1951 – 58), na pôde ktorého rozvinul výskumnú, odbornú a publikačnú činnosť. Zúčastňoval sa na vytváraní koncepcie štátnej pamiatkovej starostlivosti, no najdôležitejšou úlohou ústavu bola záchrana a obnova pamiatok na Slovensku. Podieľal sa aj na súpise pamiatok Slovenska, pri ktorých sa zameriaval na dokumentáciu pamiatok Bratislavy a stredoslovenských miest. V r. 1958 – 65 pracoval v Mestskom múzeu v Bratislave, kde sa stal vedúcim oddelenia starších dejín a pamiatok, 1965 – 73 v Slovenskom národnom múzeu v Bratislave a v r. 1973 – 88 vykonával funkciu riaditeľa Historického ústavu Slovenského národného múzea v Bratislave. Zároveň bol členom Slovenskej komisie pre múzeá a galérie pri Ministerstve kultúry SSR, vedecko-metodickej rady Ústrednej správy múzeí a galérií, národného komitétu ICOM i vedeckých a ústavných rád viacerých inštitúcií. Od r. 1956 do konca života externe prednášal na Katedre reštaurovania VŠVU v Bratislave. Dlhé roky prednášal i na Katedre archeológie a muzeológie Univerzity J. E. Purkyně (od r. 1990 Masarykova univerzita) v Brne.

Okrem množstva článkov a štúdií v odborných periodikách bol autorom a spoluautorom viacerých sprievodcov po Bratislave (preložených do niekoľkých jazykov) i spoluautorom *Dejín Bratislavy* (1966, 1982). Ďalšie publikácie: *Héro a Leandros* (BA, 1976), *Bratislavské rokoko* (BA, 1982), *Kamenná krása našich miest* (Martin, 1981), *Umenie Slovenska* (BA, 1988 aj v nemčine), *Bratislava, mesto na Dunaji* (BA, 1992) a i. V r. 1989 vyšla vo vydavateľstve Osveta v Martine regionálna vlastivedná monografia *Novohrad*, do ktorej napísal kapitolu „Stavebné a umelecké pamiatky“.

Dlhoročný spolupracovník PhDr. Peter Maráky si v časopise Pamiatky a múzeá zaspomínal na Šáškyho takto: „... nebol zberateľom titulov a predsa bol neodiskutovateľnou autoritou. Pracoval vedecky, ale neprestával myslieť na problémy každodenné.“

Aktívny temer do posledného dňa, nikdy nestál v ceste mladším, veľakoryso odovzdával vedomosti a skúsenosti...“

PhDr. Ladislav Šášky zomrel 11. 2. 1994 v Bratislave, kde je pochovaný na Martinskom cintoríne.

Ondrej Žingor

Poľnohospodársky vedeckovýskumný pracovník **Ing. Ondrej Žingor, CSc.** sa narodil 8. 1. 1931 v Tomášovciach, okres Lučenec. Obaja jeho rodičia – otec Ondrej Žingor, st. (1904 – 1975) i matka Zuzana, rod. Pivarčiová, (1901 – 1985) pracovali na železnici. Ondrej Žingor, ml. nadobudol základné vzdelanie v Tomášovciach a Lučenci. Stredoškolské štúdiá absolvoval na Gymnázium B. S. Timravy v Lučenci (1947 – 50), maturoval v triede Júliusa Albertyho. Študoval na Vysokej škole poľnohospodárskej v Košiciach (1950 – 52) a na Vysokej škole zemiedľskej v Prahe (1952 – 54). Vedeckú aspirantúru ukončil na Ústave experimentálnej fytopatológie a entomológie SAV v Ivanke pri Dunaji (1977).

Ako vedúci šľachtiteľskej stanice a vedeckovýskumný pracovník pracoval v týchto firmách: Krajský výskumný ústav poľnohospodársky Vígľaš, stredisko Rovňany, okres Poltár (1954 – 76), SEMEX Bratislava, stredisko Rovňany (1977 – 87), Výskumný ústav okrasných rastlín Potvorice, okres Nové Mesto nad Váhom, stredisko Rovňany (1988 – 91). Od r. 1992 žil na dôchodku v Rovňanoch.

Vo svojej vedeckovýskumnej práci sa orientoval na ochranu rastlín so špecializáciou na ovocné dreviny.

Pokračovanie na s. 7

Vypracoval metodiku ochrany ovocných stromov pred vírusovými ochoreniami. V šľachtiteľskej stanici Rovňany pestoval narcisy, pestrofarebné tulipány, gladioly a množstvo ovocných stromov – čerešne, jablká, hrušky a i. Svoje skúsenosti z oblasti šľachtenia záhradky často publikoval v časopise Záhradkár.

Jeho manželka Jana Žingorová, rod. Senková, (*1935 Málinec – †2006 Lučenec), pôsobila ako administratívna pracovníčka. Starší syn PaedDr. Jaroslav Žingor (*1958) žije a pôsobí v Lučenci ako telovýchovný a pedagogický pracovník. Mladší syn Ing. Dušan Žingor (*1967) zasa ako vedúci pracoviska Construct v Lučenci, žije v Rimavskej Sobote.

Ondrej Žingor rád oddychoval s priateľmi pri Ipli, rád s nimi debatoval o odborných a ľudských problémoch. Jeho životný postoj bol formovaný láskou k prírode a obdivom jej dokonalosti. Nemal rád nezvratné zásahy človeka do bezchybného fungovania prírodných dejov. Nadovšetko miloval svoju prácu i svoju rodinu.

Ing. Ondrej Žingor, CSc. zomrel 13. 4. 2006 v Lučenci, pochovaný je na cintoríne v rodných Tomášovciach.

PhDr. František Mihály, DiS. art.

Iné významné výročia

• Osobnosti

HORVÁTH, Emil, st. – 20. výročie úmrtia (1. 1. 2001 Svit), herec, zaslužilý umelec. Pôsobil v Divadle Slovenského národného povstania v Martine. Ochotníčil v Poltári, Lučenci, kde aj študoval. Narodil sa 27. 8. 1923 v Zlatne. V roku 2008, pri príležitosti pripomenutia nedožitých 85 rokov narodenia, sa v Poltári konalo spomienkové podujatie, ktorého sa osobne zúčastnil aj jeho syn, herec, režisér a pedagóg Emil Horváth ml.

STREČKO, Ondrej, prof. RNDr., CSc. – 30. výročie úmrtia (2. 1. 1991 Prešov), matematik, vysokoškolský učiteľ na Pedagogickej fakulte UPJŠ v Prešove (1952 – 91), dekan fakulty v r. 1980 – 89. Narodil sa 25. 3. 1928 v Lupoči.

GYURIS, Jozef – 110. výročie narodenia (3. 1. 1911 Salgótarján, Maďarsko) a **35. výročie úmrtia** (25. 4. 1986 Fiľakovo), osvetový pracovník, divadelník. Svoj život prežil vo Fiľakove, gymnázium ukončil v Lučenci. Pracoval v závode Kovosmalt Fiľakovo. Viedol ochotnícke divadlo, hral na husliach a bol i amatérskym maliarom.

SIAKEĽ, Jaroslav – 125. výročie narodenia (4. 1. 1896), filmový režisér, ktorý v r. 1921 (**100. výročie**) natočil prvý slovenský dlhometrážny nemý film *Jánošík*. V dvoch filmových verziách (americkej a slovenskej) ho nakrútila filmová spoločnosť Tatra Film Corporation, ktorú založila skupina Slovákov žijúca v Chicagu (USA).

SIMÁNDY, Pavol – 130. výročie narodenia (5. 1. 1891 Igric, Maďarsko), spisovateľ a publicista, vlastným menom Gombos Ferenc. Pôbil ako katechéta v Lučenci (1915 – 17), ale v r. 1918 sa vzdal kňazského povolania. Roku 1920 sa usadil v Lučenci. Počas svojho pôsobenia v Lučenci až do návratu do Maďarska (1931) bol organizátorom kultúrneho života maďarskej menšiny. Od r. 1924 vedúci knižkupectva, pri ktorom zriadil aj knižnicu. Tajomník maďarskej sekcie YMCA v Lučenci. Zomrel 11. 8. 1978 v Budapešti.

LUKNIŠ, Karol – 110. výročie narodenia (6. 1. 1911 Zlatno, okr. Nitra), insitný výtvarný umelec, známy výrobca huslí, ktoré zhotovoval aj v Lučenci, kde zomrel 29. 12. 1988. Získal Cenu a plaketu Dr. Ladislava Lengy (1980). Jeho husle z r. 1961 sú v majetku SNM v Bratislave.

MATUŠKA, Ondrej – 85. výročie narodenia (7. 1. 1936 Budapešť), špeciálny pedagóg, vysokoškolský učiteľ. Zakladateľ materskej školy pre nedoslýchavé deti v Lučenci ako prvej na Slovensku.

ŠTÚR, Ľudovít – 165. výročie úmrtia (12. 1. 1856 Modra), kodifikátor spisovnej slovenčiny.

STOJKA, Ondrej – 105. výročie narodenia (14. 1. 1916 Rovňany), historik, vysokoškolský učiteľ. Publikácie: *Vybrané kapitoly z metodiky dejepisu*, *Metodika dejepisu*, *Základné otázky dejepisu na ZŠ a SŠ*. Zomrel 16. 6. 2000 v Bratislave, pochovaný na cintoríne bratislavského krematória.

ALGÖVER, Michal – 195. výročie narodenia (19. 1. 1826 Súr, Maďarsko), spisovateľ, publicista, folklorista a zberateľ ľudovej slovesnosti. Vyrastal v Ľuborietke a Divíne, študoval na gymnáziu v Lučenci.

KĽUKOVÁ, Anna – 70. výročie narodenia (21. 1. 1951 Lešť), operná speváčka. Základné vzdelanie získala v Buzitke a Fiľakove. Sólistka opery DJGT v Banskej Bystrici (1975 – 79), sólistka opery SND v Bratislave (1979 – 2010). Zomrela 15. 8. 2010 v Bratislave.

RAPPENBERGEROVÁ-Jankovičová, Naďa – 85. výročie narodenia (24. 1. 1936 Kokava nad Rimavicou), akademická maliarka, grafička. Po absolvovaní gymnázia v Banskej Štiavnici študovala na Vysokej škole výtvarných umení v Bratislave u prof. Vincenta Hložníka. V r. 1969 viedla skupinu Graphic Art, ktorá každoročne do r. 1971 vystavovala v Galérii Cypriána Majerníka (marec 1969, september 1970, 1971) a r. 1972 vo Florencii a Vicenze. Venuje sa najmä voľnej grafike a ilustrácii, doteraz mala takmer 60 samostatných výstav na Slovensku a v zahraničí, ilustrovala viac než 200 kníh. V námetoch sa vracia k romantizmu histórie i k romantizmu detstva a mladosti. V jej dielach sa nachádza všetko, čo oslovuje túžbu po kráse, magickosti. Jej obrazy obsahujú aj istú dávku humoru, ako i triezveho pohľadu na mnohotvárnosť života. Tvoria ich najmä príbehy o láske a ľudských snoch. Vo svojej tvorbe sa predstavila aj ako spisovateľka *Jediné ráno* (1978), za ktorú získala cenu v súťaži k Roku ženy. Maliarkinu tvorbu počas jednotlivých období mapovali aj knižné publikácie – monografia *Naďa Rappensbergerová. Grafika – ilustrácie* (1989) Karola Vlka a r. 2000 to bola monografia z vydavateľstva Juga – a televízne dokumenty: dva dokumentárne filmy *Naďa Rappensbergerová. Rovnováha na vlásku* (2001) a *Naďa Rappensbergerová. Príbehy lásky* (2003).

Pokračovanie na s. 8

GALLAY, Daniel – 105. výročie narodenia (25. 1. 1916 Budičovany), učiteľ. Od 1. 9. 1945 pôsobil na Pedagogickej škole v Lučenci. V DS Timrava režiroval 28 inscenácií, zhotovil a navrhol scény pre 32 divadelných hier. Zomrel 23. 2. 1987.

ČONKA, Pavol – 180. výročie narodenia (25. 1. 1841 Stará Halič), huslista. Žiak huslistu J. Piťu. Zbieral slovenské ľudové piesne, ktoré hrávala jeho kapela. R. 1889 koncertoval v Prahe na výstave slovenských výšiviek. Zomrel 29. 10. 1913 v Martine, kde pôsobil od r. 1870.

GORDOŠ, Ladislav, Mgr. – 20. výročie úmrtia (26. 1. 2001 Bratislava), hudobný pedagóg a skladateľ. Narodil sa 26. 4. 1940 vo Fiľakove. Bol hudobným dramaturgom Slovkoncertu v Bratislave (1976 – 77), pôsobil na ZŠ Kubínyho v Lučenci (1982 – 95) a bol riaditeľom ZŠ Trenč (1997 – 2000). Skomponoval niekoľko skladieb pre Lýdiu Volejníčkovú. V r. 1977 – 82 v Slovenskom rozhlase boli vysielané jeho skladby: Lúčne kvety, Pár dní, Spomienka..., za ktoré získal viaceré ocenenia. Spolupracoval s divadelnými ochotníckymi súbormi v Lučenci a Fiľakove, napísal hudbu k divadelným hrám – Snehová princezná, Charleyho teta... Zhudobnil 9 básní z Modlitbičiek Milana Rúfusa. Pochovaný je vo Fiľakove.

HORÁK, Alexander, Dr. h. c. prof. ThDr. – 110. výročie narodenia (29. 1. 1911 Halič), politik, publicista. Teologické štúdiá absolvoval v r. 1929 – 1934 na bohosloveckom učilišti v Rožňave, za kňaza ho vysvätili 4. februára 1934. Po vysviacke nastúpil ako kaplán v Lučenci. Pôsobil ako profesor na Rímskokatolíckej cyrilometodskej bohosloveckej fakulte v Bratislave (1949 – 89). Bol poslancom Slovenskej národnej rady v Bratislave (1948 – 76) a Snemovne národov Federálneho zhromaždenia v Prahe (1969 – 71). Od r. 1980 pôsobil ako farár v Čunove pri Bratislave. Zomrel 25. 11. 1994 v Bratislave, pochovaný je v Trenčianskych Tepliaciach.

NOGE, Július, PhD., DrSc. – 90. výročie narodenia (30. 1. 1931 Vidiná), literárny historik a kritik, pseudonym Juraj Vidovenec. Po absolvovaní štúdiá slovenčiny a literárnej vedy na FF UK v Bratislave (1955) až do konca života pracoval v Ústave slovenskej literatúry SAV. Vyvrcholením jeho vedeckovýskumnej práce sú literárnohistorické analýzy hlavne Kalinčiakovho a Hurbanovho diela (Slovenská romantická próza, 1969), predovšetkým však rozsiahla dvojväzková monografia Martin Kukučín tradicionalista a novátor (1962, 1975). Zomrel 3. 10. 1993 v Bratislave, pochovaný je na cintoríne bratislavského krematória.

GLESK, Pavol, prof. PhD., CSc. – 90. výročie narodenia (30. 1. 1931 Lučenec), telovýchovný pedagóg, atletický tréner a funkcionár. V r. 1995 – 2003 bol vedúcim Katedry telesnej výchovy a športu STU v Trnave a v r. 1990 – 2003 podpredsedom Československého olympijského výboru v Prahe. Zomrel 15. 7. 2008 v Bratislave.

• Udalosti

- **290. výročie** (10. 1. 1731) od začiatku vedenia cirkevnej matriky v Ozdine pod názvom Albus. Písať ju začal evanjelický farár Martin Kristián Kolbany. Bola písaná v slovenčine.

Blahoželáme!

K životnému jubileu **Júliusovi LOMENČÍKOVI, doc. PaedDr., PhD.**, ktoré oslávi 15. januára 2021. Rodákovi z Novohradu, ktorý s Novohradským osvetovým strediskom Lučenec už dlhšiu dobu spolupracuje. Prajeme hlavne veľa zdravia a úspechov v tvorivej činnosti.

Vrastanie listov do koreňov

Detstvo som odložil ako knihu na policu k ďalším knihám svojho života.

Občas v nich listujem – ved' sú svetlým oknom do vnútornej záhrady ktorou prechádzam...

... a v korunách stromov hľadám „svoj čas malín“ v ktorého nahom tichu som zakorenený...

Spomínanie

Meandre Ipla schladili usínajúce údolie a JA kráčam zaprášeným chodníkom, na ktorom leží ČAS. Ním otváram OKNO a vpúšťam svetlo do stratenej záhrady.

Ved' svetlo rád zažijam...

Július Lomenčík

Stalo sa v regióne

Netradičné vyvrcholenie 66. Hviezdoslavovho Kubína

Celý rok 2020 bol „netradičný“. Pandémia COVID-19 pravdepodobne najviac postihla práve kultúru. Zložitá situácia nám neumožnila organizovať žiadne prehliadky a súťaže neprofesionálnej umeleckej tvorby. Organizátori celoštátnej postupovej súťaže a prehliadky v umeleckom prednese poézie a prózy, v tvorbe recitačných kolektívov a divadiel poézie detí, mládeže a dospelých 66. Hviezdoslavov Kubín sa rozhodli, že v tomto roku sa uskutoční iba súťaž recitátorov IV. a V. kategórie a recitačných kolektívov a divadiel poézie. (O regionálnom a krajskom kole a o úspechoch zástupcov z nášho regiónu sme písali v REKUSE č. 11/2020, s. 9)

V októbri prišli ďalšie opatrenia a celoštátne kolo sa v Dolnom Kubíne neuskutočnilo. Organizátori sa preto rozhodli, že víťazi krajských kôl sa predstavia v online priestore prostredníctvom audiovizuálneho záznamu z krajských kôl. Hodnotenie súťažiacich sa konalo formou videokonferencie. Ocenenia sa síce neudeľovali, ale všetci zúčastnení sa mohli vidieť a všetci si mohli vypočúť hodnotenia porotcov. Záznam však nenahradí osobný kontakt. Pre recitátorov a divadelníkov je veľmi dôležitý, pretože potrebujú vytvoriť a cítiť atmosféru, potrebujú komunikovať s divákom.

Ako online prehliadka prebiehala, priblížila vedúca a režisérka DDS Eňoňuňo z Kokavy nad Rimavicou, **Mgr. Stanislava Laurincová**: *Celoštátna prehliadka sa uskutočnila online formou. V piatok 11. 12. boli spustené videonahrávky jednotlivých detských divadelných súborov. Diváci mohli hlasovať za divadlo, ktoré sa im najviac páčilo. Následne boli vyhlásení víťazi diváckej ankety. Hodnotiaci seminár prebiehal online formou. DDS Eňoňuňo hodnotil Peter Weinciller, tiež sa k hodnoteniu pridal aj predseda poroty Peter Janků. Obaja porotcovia hodnotili predstavenie kladne, negatívom bola artikulácia.*

Rozhovor s režisérkou Stanislavou Laurincovou.

Čím zaujala predloha?

Hru P. O. Hviezdoslava Zuzanka Hraškovie sme si vybrali hlavne pre jej aktuálnosť. Téma šikany a nepochopenia detí sa vyskytuje aj dnes. Baladu sme si postupne rozobrali a snažili sa vcítiť do pocitov Zuzanky, ktorá prežíva svoj vnútorný boj. Chceli sme hlavne ukázať, že myseľ dieťaťa nevníma veci prvoplánovo, preto je dôležité ju vypočuť a pochopiť.

Ako korona ovplyvnila prípravu inscenácie?

Toto obdobie bolo veľkou skúškou, nielen v divadle, ale aj v osobných životoch. Museli sme sa popasovať s nízkou účasťou na skúškach a neskôr s úplným prerušením. Keď prišlo letné uvoľnenie, tak sme museli skúšky ťahať do večerných hodín a víkendové stretnutia boli na týždennom poriadku, aj cez prázdniny. Našťastie sa nám podarilo dokončiť našu inscenáciu, čo je pre deti veľkým víťazstvom.

Názor na presun umeleckých aktivít do online priestoru?

Online vysielanie nemôže nikdy nahradiť atmosféru alebo zážitok, ktorý by sme mali pri živom vystúpení, ale je to krajné riešenie, ktoré nám ponúka možnosť ukázať našu prácu počas tohto ťažkého obdobia.

Hodnotenie:

Je veľmi fajn, že sa na Hviezdoslavovom Kubíne objavilo aj javiskové spracovanie predlohy veľikána Hviezdoslava. Námet mnohokrát recitovaný, mnohokrát javiskovo spracovaný. Tvorcovia DDS EŇOŇUŇO z Kokavy nad Rimavicou však pristúpili k predlohe tvorivo. Poéziu slov preniesli do poézie obrazov. Čo sa dalo – tému i obsah – vyjadrili pomocou obrazu, tieňohry, scénickej metafory. Známy príbeh vyabstrahovali na minimum slov. Ukázalo sa, že nevypovedané má niekedy väčšiu výpovednú hodnotu ako vypovedané. Odrazu starobylý príbeh presakuje do dneška. To je cieľom divadla. Rozobrať staré hodinky na súčiastky a poskladať ich tak, aby ukazovali čas pre dnešok.

Nelahká téma ako sa dieťa vysporiada s odlúčením rodičov. Prirodzeným, či neprirodzeným. Téma prijatia/neprijatia nového partnera. A tiež obraz toho, ako sa postupne špiníme. Krok za krokom. Nenápadne. Až sme napokon celí od blata. Ako nás to nenápadne láme. Treba byť ostražitý. Lebo blato zla nás môže pohltiť natoľko, až sa utopíme...

Scénické spracovanie tieňohry funguje čisto. (Veľmi pekne obrazovo je znázornená smrť matky – odchodom k „zdroju svetla“. Zároveň funguje ako duch, transcendentne.) Pri nástupe „živých“ účinkujúcich však nastáva kontrast. Tu je treba ešte zapracovať. Precíznejšie pracovať so slovom a jeho významom, technickou stránkou prejavu, artikuláciou. Tiež je potrebné popracovať na gradácii celej inscenácie, dynamike a kontrastoch. Súbor má ambíciu rásť. Držíme mu palce!

Peter Weinciller, porotca

Markovi Fehéropatakymu, ako aj deťom z DDS Eňoňuňo blahoželáme, ďakujeme, že aj v tomto nelahkom čase tvorivo pracujú a prajeme ešte veľa úspechov.

Pokračovanie na s. 10

Hodnotenie:

Marko Fehérpataky, Poltár | Arkadij Averfenko: Kto ho predal

Marko Fehérpataky je zjav! Hneď, ako prehovoril prvé vety, zaujal sugesciou a miernou infantilitou, ktorá pôsobila veľmi sympaticky aj vzhľadom na tému, ktorú priniesol. Predať Rusko je veľká vec! Marko je recitátor, ktorý vie presne dávkovať humor, chtivo pracuje s publikom a vie ho doslova vyprovokovať k smiechu. Páčilo sa mi, ako sa vie držať „vážnej tváre“, aj keď publikum vakuje smiech. Prišla však časť, keď vybuchol od smiechu aj sám interpret, čo by sa nemalo stať, pretože si tým rozbije záver a ohrozí celkovú gradáciu. Markovi sa celú pointu i napriek tomu podarilo udržať. Krásne pracoval s ľudskou dilemou, prehľadne kreoval celú situáciu. Dokonale sa stretol s autorom Arkadijom Averčenkou. Recitátorovi želim veľa krásnych chvíľ na javisku, keď si bude môcť užívať skvelé publikum. Nesmie však zabúdať aj na technickú pripravenosť. Musí lepšie popracovať na artikulácii a hlavne na dychu, aby dokázal ustáť aj exponované časti. V jeho prípade prišla vhod skutočnosť, že sa prostredníctvom nahrávky vidí na javisku. Určite si všimne ako samovoľne pracujú jeho ruky.

Mgr. Milada Bolyšová

Čo sa zmenilo alebo ako pokračuje prestavba priestorov osvetý?

Vybúraním niektorých priečok vznikla **malá sála**. Tento viacúčelový priestor s malým pódium viac rokov osvetovému stredisku chýbal. Konečne sa to podarilo. Bude sa využívať na mimoškolskú výchovu a vzdelávanie, záujmovo-umeleckú činnosť, prednášky a besedy z oblastí kultúry, postupové súťaže, výstavy...

Novú podobu získali aj niektoré kancelárske priestory. Dlhoočakávané otvorenie dielne ľudových remesiel sa ešte nepodarilo dokončiť. Veríme, že sa tak stane v najbližších dňoch.

Posolstvo Vianoc

Vianočné programy sme pre opatrenia v súvislosti s pandémiou museli zrušiť. Je to škoda, tešili sa nielen návštevníci, ale aj účinkujúci. Plánované boli v Lučenci, Fiľakove, Kokave nad Rimavicou a Hrnčiarskych Zalužanoch. Všetci túžia po stretávaní, no zatiaľ márne...

Podobný osud mal aj program Zvykoslovie, ktorý sa mal konať v lučenskom kine Apollo.

Novohradské „osvetárske“ jednohubky

V roku 2021 pripravujeme novinky – jednohubky, a to nielen online, ale aj naživo. Ponúkame či „naservírujeme“ zaujímavosti z rôznych oblastí – histórie, turistiky, nárečia, gastronómie, ľudového odevu, literatúry...

Dávame na známosť!

Novohradské osvetové stredisko Lučenec vydá v januári publikáciu „**Kalendár výročí Novohradu a Malohontu 2021**“. Obsahuje výročia obcí, osobností, kolektívov, iných zaujímavostí z histórie, ale aj výročia pamiatok a pamätihodností. Opatrenia súvisiace s pandémiou COVID-19 spôsobili zrušenie skoro všetkých kultúrnych podujatí v minulom roku. V čase vydania katalógu nevieme predpovedať, či aktivity plánované v roku 2021 nezastihne podobný osud. Z nahlásených podujatí sme preto vybrali iba niektoré. Aktuálne podujatia budeme mesačne prezentovať v regionálnom kultúrnom spravodajcovi REKUS, v časti Kam za kultúrou. Nechýba pár slov o vydavateľovi.

Publikácia bude v tlačenej podobe doručená všetkým, ktorí do kalendára poslali materiál. V elektronickej podobe bude odoslaná všetkým obecným úradom, školám a kultúrnym inštitúciám v okresoch Lučenec a Poltár. Zároveň bude uverejnená na webovej stránke NOS: www.nosl.sk

Píšeme na diaľku

Virtuálne literárne tvorivé dielne sme od októbra do decembra uverejňovali na

www.facebook.com/novohradskaosveta.

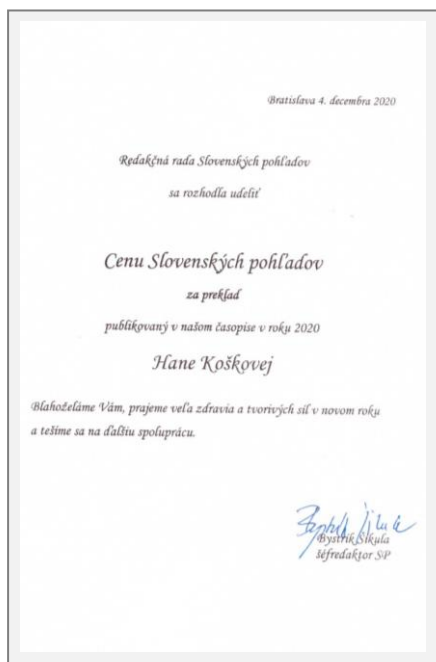

Každý mesiac pozostával z dvoch blokov. V prvej časti lektorka literárneho klubu V.L.A.S., spisovateľka **Hana Košková**, okrem príhovoru aj hodnotila doručenú tvorbu autorov. V druhej časti vyspovedala literárneho hosťa. Ak ste to nestihli, všetko je na fb.

Prestížne ocenenie Hany Koškovej

Spisovateľka **Hana Košková** získala **Cenu Slovenských pohľadov** za preklad publikovaný v ich časopise v roku 2020. Udelila jej ho redakčná rada Slovenských pohľadov 4. decembra 2020.

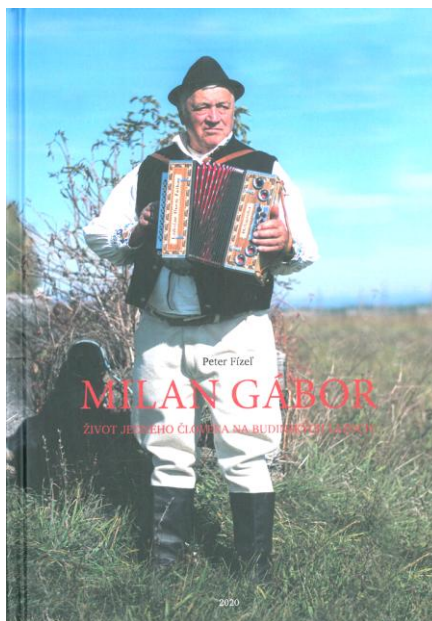
Blahoželáme!

Pár slov Hany Koškovej k oceneniu:

„Okrem písania poézie a iných literárnych žánrov, prekladám aj z bulharského a ukrajinského jazyka. Preložila som napríklad výber z poézie významnej bulharskej poetky Blagy Dimitrovovej. Mal vyjsť v edícii Kruh milovníkov poézie (KMP). Na poslednú chvíľu mi oznámili, že poetka je disidentka a u nás v čase socializmu by to bol prehrešok. No postupne mi odvysielali v rozhlase preložené básne. Po nežnej revolúcii som mala uverejnené mnohé z jej básní aj v literárnych časopisoch. V Slovenských pohľadoch mám preklady z bulharčiny aj ukrajinčiny. Preto mi udelili cenu za rok 2020. Mala som si ju ísť prevziať osobne do Bratislavy, kde sa udeľujú každoročne ceny v Zichyho paláci, ale korona zasiahla aj v tomto prípade. Priznám sa, že ocenenie ma veľmi prekvapilo, pretože z mnohých prekladateľov si vybrali práve mňa“.

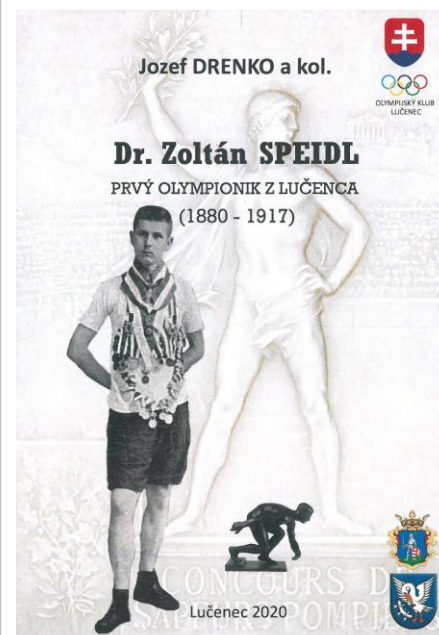
Tri nové publikácie

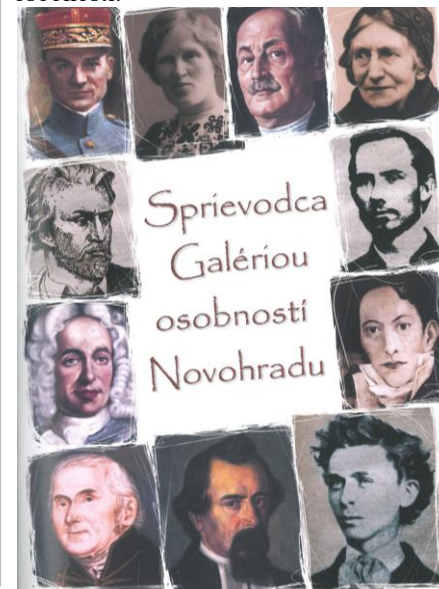
1. Obec Budiná a starosta Mgr. Ing. Marian Čerpák vydali koncom roka 2020 publikáciu pod názvom **Milan Gábor – život jedného človeka na Budinských lazoch**. Autorom je **Peter Fízel**. Báci Milan či Forgáč, ako ho v dedine zvyknú volať, si to určite zaslúži. Nechýba história rodu Gábor a rodokmeň. Kapitola „Od mladosti po súčasnosť“ opisuje neľahký život syna s matkou a starým otcom, veselého mládenca, vzorného vojaka, zodpovedného manžela, poctivo hospodáriaceho roľníka, predsedu MNV či starostu a nakoniec starého otca, ale vždy hrdého Budinčana. Najväčšia časť je venovaná jeho ďalšej záľube a tou je ľudová hudba. Od malička hral na heligónku. Budiná sa neskôr stala vyhľadávaným podujatím „Heligónky na Budinej“, ktoré začal organizovať v spolupráci s NOS. Milan Gábor vydal šesť samostatných CD a na mnohých spolupracoval. Predposlednú kapitolu tvoria spomienky a nakoniec obrazová príloha. Kniha má 54 strán.

2. **Dr. Zoltán SPEIDL (1880 – 1917) Prvý olympionik z Lučenca.** Publikáciu v roku 2020 vydal Olympijský klub Lučenec s finančnou podporou Slovenského olympijského a športového výboru Bratislava a Mesta Lučenec. Autorom je **Jozef Drenko a kolektív**. Nepredajná publikácia bola vydaná ako pomôcka pre pedagógov a lektorov olympijskej výchovy pri príležitosti 140. výročia narodenia Dr. Speidla. Rodák z Lučenca štartoval v roku 1900 na II.

Olympijských hrách v Paríži a v behu na 800 m obsadil 5. miesto. Slávnemu oceneniu predchádzali viaceré úspešné umiestnenia, napr. bol viacnásobným majstrom Uhorska v behu na 200 m (1897 – 99), majstrom Rakúska (1900). Kniha v štyroch kapitolách a na 64 stranách opisuje všestrannú činnosť Zoltána Špeidla, nielen ako športovca, atléta, ale aj ako spisovateľa a redaktora.

3. **Sprievodca Galériou osobností Novohradu.** Vydal ju Spolok M. R. Štefánika v spolupráci s MO MS v Lučenci pre vlastnú potrebu v rámci projektu 140. výročia narodenia Milana Rastislava Štefánika. Autorkou projektu je **Mgr. Ľudmila Lacová**. Obsahuje 33 osobností.

2021

TIMRAVA 2021

Obec Polichno, Novohradské osvetové stredisko a Novohradská knižnica 27. novembra 2020, teda presne rok pred 70. výročím úmrtia Boženy Slančíkovej-Timravy (27. 11. 1951), navrhli logo a pomenovali ho TIMRAVA 2021. Uverejňované bude pri všetkých aktivitách venovaných významnému výročiu spisovateľky, národnej umelkyne z Novohradu.

Okrem tradičných literárnych, turistických, výtvarných podujatí (Timravínym chodníčkom, Maľujeme Timravu, Literárny Lučenec, Súťaž o ovocný koláč, Otváranie studničky, Timravín dvor...) pripravujeme aj novinky, napr. filmové. Životopisný film *Šiesta veta*, režiséra Štefana Uhera, inšpirovaný životom a dielom Timravy bol natočený v roku 1986 a 35. výročie si zaslúži pripomenutie. Literárny kritik a historik Július Noge (rodák z Vidinej) zistil, že v dielach Timravy vystupuje 1150 postáv, z toho vyše 700 dedinských. Aj toto chceme v Polichne a Lučenci priblížiť. A nebude chýbať ani zaujímavý suveníri.

SÚŤAŽE 2021

Národné osvetové centrum vyhlásilo celoštátne postupové súťaže v roku 2021, ale zároveň si vyhradzuje právo posúvať termíny v prípade neočakávanej situácie šírenia pandémie. V našom regióne sa pravidelne organizujú nižšie postupové kolá nasledovných súťaží:

- **AMFO 2021** – 49. ročník súťaže a výstavy amatérskej fotografickej tvorby,
- **Belopotockého Mikuláš 2021** – 46. ročník súťaže a prehliadky neprofesionálneho divadla dospelých,
- **FEDIM 2021** – 7. ročník súťaže a prehliadky neprofesionálneho divadla mladých,
- **Hviezdoslavov Kubín 2021** – 67. ročník súťaže a prehliadky v umeleckom prednese poézie a prózy, v tvorbe recitačných kolektívov a divadiel poézie detí, mládeže a dospelých,
- **Jazykom tanca 2021** – 27. ročník súťaže a prehliadky choreografií folklórnych súborov a tanečných zoskupení,
- **Šaffova ostroha 2021** – 28. ročník súťaže a prehliadky sólistov tanečníkov v ľudovom tanci,
- **Vidiečanova Habovka 2021** – súťaž a prehliadka hudobného folklóru detí,
- **Výtvarné spektrum 2021** – 58. ročník súťaže a výstavy neprofesionálnej výtvarnej tvorby,
- **Zlatá priadka 2021** – 49. ročník súťaže a prehliadky detskej dramatickej tvorivosti.

Dávame do pozornosti

Pred 570 rokmi sa uskutočnila BITKA PRI LUČENCI

Od roku 1440 boje o trón v Uhorsku vyústili do občianskej vojny, v ktorej začali svoju kariéru dvaja šľachtici – katolícki kondotiéri János Hunyadi (*okolo 1400 – †1456) z Hunedoary a Jan Jiskra z Brandýsa nad Orlicí (*okolo 1400 – †medzi 1469/1476). Obaja bojovali proti husitom, bratříkom a Osmanom, ale aj proti sebe, spočiatku v službách dvoch súčasne korunovaných uhorských kráľov – Vladislava I. Jagellovského a Ladislava V. Habsburského. Po porážke poľsko-uhorských vojsk pri Varne roku 1444 oboch šľachticov uhorský snem schválil za kapitánov Uhorska. Neskôr, až do plnoletosti Ladislava V., sa Hunyadi stal miestodržiteľom Uhorska

Pokračovanie na s. 13

so sídlom v Budíne a Jiskra najvyšším kapitánom kráľa Ladislava, ktorý sídlil vo Viedni. Jiskrovi zverila obranu Horného Uhorska v roku 1440 už jeho matka – Alžbeta Luxemburská-Habsburská, čo vyvolávalo animozitu v Budíne.

Obaja veľmoži uzavreli spolu viacero prímerí a mierových dohôd, ale len raz sa stretli v boji „tvárou v tvár“ – **pred 570 rokmi v záverečnej časti Bitky pri Lučenci 7. septembra 1451, v ktorej Jiskra so štvornásobne menším vojskom zhodou nezvyčajných okolností zvíťazil.** Toto nečakané víťazstvo bolo stáročia v záujme historikov, ktorí však bez obhliadky terénu preberali jeho príčiny z kroník dosť neobjektívnych kráľovských kronikárov, rôznych fikcií a tendenčných konšpirácií z každej strany.

Mesto Lučenec vydalo o tejto asi tretej najväčšej stredovekej bitke na území Slovenska knihu, v ktorej zhŕňa všetky relevantné historické poznatky, konfrontuje ich s danosťami terénu, environmentálnou, spoločenskou a politickou situáciou v stredoveku a podľa komplexného hodnotenia sa snaží o rekonštrukciu priebehu všetkých troch súvisiacich bitiek pri Lučenci od 11. augusta do 8. septembra 1451. Práve terén vylučuje vymyslenú zradu a umiestnenie hlavnej bitky za účasti 20 000 až 24 000 mužov pod bývalým opevneným cisterciackým kláštorom nad Opatovou. Tu skoro mesiac prebiehala len prvá bitka – dobýjanie pevnosti Svätého kráľa, obsadenej päťsto kráľovými žoldniermi – Jiskrovcami na čele s Matějom z Kněžic. Do tohto priestoru dodnes umiestňovali historici aj druhú – rozhodujúcu veľkú bitku –, ale bez uvedomenia si, že pod kláštorom v doline Slatinky boli v tom čase rozsiahle močiare – Jazerá. Autor publikácie vyhodnotil v krajine všetky možnosti pre rozmiestnenie vojsk a vybral najpravdepodobnejšie bojisko, kde sa mohla finálna bitka uskutočniť. Ide o priestor medzi dnešnou obcou Boľkovce a bývalými obcami Malá Ves a Fabianka – dnes okrajovými časťami Lučenca. Následne zrekonštruoval priebeh tretej bitky po výpade Jiskrovcov z pevnosti a prelomení šancí dobyvateľov, ktorej ďalší vývoj zapríčinil zmätok v zadných radoch Huňadyovcov a zvrat. Tento chaos sa potom rozšíril zozadu na celé gubernátorovo vojsko, čo viedlo k jeho úteku z hlavného bojiska, ktorý už ani taký skúsený veliteľ ako bol Hunyadi, nedokázal zastaviť.

Podrobný popis terénu, previazanosti a priebehu všetkých troch bitiek uvádza tzv. **vnútorná kniha**. Táto tvorí jadro tzv. **vonkajšej knihy** o spoločenskej situácii v strednej Európe a **pôsobení Jiskru v službách dvoch cisárov a štyroch kráľov v Uhorsku, Rakúsku a Poľsku**. Poukazuje na nepravdivé a dehonestujúce údaje o ňom v Uhorsku aj v období, keď bol hlavným veliteľom vojsk v Rakúsku a obrancom Viedne alebo vyjednávačom poľského kráľa Kazimíra IV. Jagellovského vo Východnom Prusku, kde rok spravoval svetoznámy Malbork. **Jiskru medzi osobnosti Európy zaradil aj pápež Pius II.**, ktorý ho tiež chcel získať do svojich služieb. Jeho prvé víťazstvá nad Turkami a bratříkmi v službách Habsburgovcov a Uhorska ostávali zatajované tak, ako aj ďalšie víťazstvá po boku gubernátorovho syna – uhorského kráľa Mateja Korvína Huňadyho. Kniha preto končí udalosťami od roku 1462 od Jiskrovej služby u neho. Ako jeho spolubojovník a veliteľ vojsk sa zúčastnil uhorských ťažení do Valašska, Moldavska, Bosny i na rodnú Moravu. Podarilo sa mu dokonca zajať valašské knieža Vlada III. Tepesa Drakulu. Svoju životnú púť Jiskra končil ako kráľov vyslanec v Istanbule a ako uhorský

barón na hrade Soimos a na svojich panstvách s mestom Lippa (Lipova) v dnešnom Rumunsku. Tam žil spolu so svojou druhou manželkou – neterou uhorského palatína Michala Országha (prvá bola neterou egerského biskupa a uhorského kancelára Šimona Rozhanovského/Simona Rozgonyi). Pozostatky oboch najvýznamnejších vojenských veliteľov v Uhorsku v 15. storočí, protivníkov i spojencov (Hunyadyho a Jiskru) ležia neďaleko seba v doline rieky Mures. Kým Hunyadiho oprávnene v sarkofágu v Alba Iulii, Jiskrove nedôstojne na doteraz nezistenom mieste. Na vojenského ochrancu základov Habsburskej monarchie a hospodárskeho rozvoja územia dnešného Slovenska sa akosi zabudlo a Bitku pri Lučenci dnes už pripomína len najstarší nápis v Jasovskej jaskyni v Slovenskom kráse západne od Košíc, ktoré Jiskra zachránil pred dobytím a vyplením. V Lučenci zatiaľ túto slávnú kurióznosť, veľkú a skoro mesiac trvajúcu bitku pripomína len malá tabuľka na opatovskom cintoríne. Ešte smutnejšie je, že na takú európsku osobnosť akou bol Jiskra, ochranca kráľovských miest a hradov na našom území, Slovensko akosi zabudlo.

Mgr. Adriána Kušíková, PhD., Bratislava

Pozn. red.: Za poskytnutý materiál a foto ďakujeme autorovi knihy Jozefovi Klindovi. Možno ju kúpiť v Mestskom informačnom centre v Lučenci.

Napísali nám

JÚLIUS LOMENČÍK ŠESŤDESIATROČNÝ

Doc. PaedDr. Július Lomenčík, PhD., vysokoškolský učiteľ-slovakista, riaditeľ literárneho ústavu, literárny vedec, zostavovateľ, porotca literárno-umeleckých súťaží, národovec a lokálpatriot, básnik, kolega a spoľahlivý priateľ sa v polovičke januára dožíva okrúhleho jubilea 60 rokov.

Július Lomenčík sa narodil 15. 1. 1961 v Lučenci. Základné vzdelanie nadobudol v neďalekom Málinci. V roku 1979 absolvoval gymnázium v Poltári. Po maturite sa vybral do Banskej Bystrice, kde roku 1984 na vtedajšej samostatnej Pedagogickej fakulte završil štúdium učiteľstva slovenského jazyka a literatúry a občianskej náuky. Na vysokej škole rozvinul a dotvoril svoj prirodzený odborný, osobnostný a ľudský vzťah k slovenčine, slovenskej kultúre a slovesnému umeniu. Prvé pracovné pôsobiská učiteľa a vychovávateľa mu poskytol rodný kraj na školách v Utekáči, Poltári a Kokave nad Rimavicou. Ako stredoškolský učiteľ čínorodo fungoval na Strednom odbornom učilišti farmaceutickom v Slovenskej Lupči-Príboji (1985 – 1997) a krátko na Evanjelickom gymnáziu v Banskej Bystrici (1997). Tak nadobudol metodické skúsenosti, ktoré trvalo zužitkúva na slovakistických katedrách na Univerzite Mateja Bela v Banskej Bystrici. Doteraz pôsobí na Katedre slovenského jazyka a komunikácie Filozofickej fakulty UMB. Na pracovisku sa vedecky a pedagogicky zameriava na problematiku didaktiky vyučovania slovenského jazyka, slohu a literatúry na základných a stredných školách, na otázky jazykovej kultúry a literárnej regionalistiky. Pozornosť venuje literárnym tradíciám a osobnostiam Banskej Bystrice a horného Novohradu. V máji 2019 bol menovaný za riaditeľa Slovenského literárneho ústavu Matice slovenskej v Martine.

Pokračovanie na s. 14

Docent Lomenčík sám alebo v spoluautorstve pripravil tri vedecké publikácie, šesť odborných knižných prác, spracoval desiatky vedeckých a odborných štúdií i článkov s jazykovednou, literárnovednou, národopisnou a metodickou tematikou. Výberovo pripomeňme knižnú monografiu *Regionalizmus – prostriedok komunikácie v škole* (2000), *Kultúrne hodnoty regiónu v primárnej edukácii* (2007), *Jazyk a literatúra: Diachronno-synchrónny pohľad* (2019), odborné knihy *Regionálne prvky vo vyučovaní slovenského jazyka a literatúry* (2000), *Interpretačné minimum. Z modernej slovenskej poézie* (s Jozefom Tatárom, 2002), *Slová (zo)pnuté časom* (2007) a *Reflexie v priestore slova* (2016), za ktorú bol ocenený Prémiou Spolku slovenských spisovateľov. Stal sa spoluautorom učebnice *Kapitoly z literárnej vedy* (1998), *Rozvoj jazykovej a literárnej gramotnosti v predškolskej a elementárnej pedagogike* (2019), cvičebnice *Rozvoj jazykovej a literárnej gramotnosti detí v školskom klube* (2019) a zostavovateľom metodických príručiek. V Lomenčíkovej prehľadovej bibliografii nachádzame aj odborné a populárno-náučné príspevky umiestnené v zborníkoch, časopisoch a dennej tlači. V matičných *Slovenských národných novinách* sprístupnil viac ako tri desiatky odborných a populárno-náučných článkov. Ich časť pripravil so spoluautormi na knižné vydanie pod názvom *Jazyk a dorozumievanie* (2020).

Pôsobil ako člen výboru Matice slovenskej, podpredseda Krajskej rady MS Banskobystrického kraja a člen výboru Miestneho odboru MS v Banskej Bystrici. Od roku 2001 je členom Spolku slovenských spisovateľov (SSS) a členom Predstavenstva SSS od r. 2007. Sám je umelecky činný. Z jeho pera pochádzajú poetické a prozaické príspevky, uverejnené v periodikách (*Literárny týždenník*, *Slovenské pohľady* a i.) i v ročenkách banskobystrického literárneho klubu *Litera 2*. V knižnej podobe má publikované dve básnické zbierky *Infarkt citu* (1999) a *Z(R)odenie* (2009).

Jubilant je známy aj ako zaniatený publicista, redaktor, zostavovateľ a spoluorganizátor kultúrneho života v novohradskom regióne. V roku 2016 sa spolu s Mišom Šestákom (vl. m. Michalom Gondom) a Milanom Gondom podieľal na založení občianskeho združenia *Priatel'ia histórie Novohradu*. Záujmové spoločenstvo sa usiluje sprístupňovať duchovné i materiálne kultúrne dedičstvo Novohradu s presahom do Malohontu. Každoročným publikačným výstupom spolku je *Zborník priateľov regionálnej histórie*; doteraz vyšlo päť ročníkov. Zborník prináša najzaujímavejšie, málo známe kultúrno-historické poznatky o Novohrade. Príspevky sú predurčené odbornej, ale i širšej verejnosti. V publikáciách sa J. Lomenčík angažoval ako autor príspevkov, vedecký a jazykový redaktor, autor slovníka, poznámok, doslovu a posudzovateľ.

K rodnému prostrediu sa viaže tiež Lomenčíkova regionalisticko-jazykovedno-folkloristicky profilovaná knižka *Hor' Mál'incon iden...: čriečky z minulosti* (1998) a kapitoly diela *Monografia obce Mál'inec* (v roku 2009 ju zostavil Ján Findra s kolektívom). K uvedeným publikáciám sa hlási národopisná monografia *Z mál'inské túrni pozerán* (2016), zasvätené zaznamenávajúcu spôsob života, jazyk, názory a postoje predchádzajúcich generácií – svet, ktorý pomaly odchádza do minulosti. Autor ho interpretuje ako hĺbkovú hodnotu a trvalé kultúrne dedičstvo, na ktoré Mál'inčania môžu byť hrdí.

Mladý šesťdesiatnik Július Lomenčík prispieva do slovakistického odborného, pedagogického a kultúrneho fondu pestrými počinmi. Nech sa mu v dobrom zdraví a tvorivom rozporení i naďalej úctinne darí pestovať a rozvíjať

osobnostné, odborné a ľudské danosti, prínosne pôsobiť na akademickej pôde a tešiť s rodinkou podnetnej atmosfére v (aj jeho) Málinci i v Banskej Bystrici.

Ad multos annos!

Vladimír Patráš

Pod'akovanie Pod'akovanie

Úprimne priznávam, že donedávna o REKUS-e, ktorý monitoruje oblasť kultúry v novohradskom regióne som nevedela a som rada, že som sa k jeho vydávaniu dopracovala. Každé jedno číslo so zaujímavým, pútavým obsahom je veľmi starostlivo a precízne pripravené. Všetky príspevky týkajúce sa nášho regiónu bohatého na históriu a historicky významné osobnosti rôzneho zamerania sú iba vítané. Systematické mapovanie histórie, ktorá je nám mnohým veľakrát aj menej známa, je obohatením vedomostí každého jedného z nás. Každé číslo je pripravované so zaniatením autorov, ktorí do REKUS-u prispievajú a s láskou ho pripravujú.

Ako sa dozvedáme, regionálny kultúrny spravodajca REKUS, ktorý má širokú klientelu odberateľov, je tu už úctyhodných 30 rokov. Má všetko, čo má mať. K prinášaným pravidelným rubrikám, ktoré spolu s celým číslom zvyšujú kultúrnohistorické vedomie obyvateľov obcí a miest novohradského regiónu, na ktoré sme už zvyknutí, prispievajú aj stáli renomovaní prispievatelia.

Mimoriadna cena, akú REKUS v rámci celoslovenskej súťaže Miestne noviny 2011 získal, mu právom patrí. Blahoželám všetkým, ktorí sa o to akoukoľvek mierou pričínili a zaslúžili.

Za pravidelnú každomesačnú donášku REKUS-u do našich domácností patrí veľké poďakovanie jeho odosielateľovi Michalovi Abelovskému. Samozrejme, úprimné poďakovanie a uznanie patrí aj riaditeľke NOS v Lučenci, pani Márii Ambrušovej, všetkým prispievateľom, ako aj tým, ktorí sa jazykovo, graficky, či inak na zrode REKUS-u podieľajú.

V záslužnej práci, ktorú si vysoko cením a ktorá si zasluhuje úctu, obdiv a uznanie, prajem celému redakčnému tímu dobré zdravie, ďalšie nové príspevky a naďalej iba samé úspechy.

Úprimne žičím všetkým, aj ľuďom dobrej vôle, nech sú pozhnané nielen dni sviatočné ale aj všedné nového roka pri dobrom zdraví s hojnosťou božieho pozhňania. Nech rok 2021 prinesie do každej domácnosti pokoj, pohodu a iba dobré zdravie.

PhDr. Jela Macková

Z ľudových zvykov a obradov

Nový rok (1. január)

je prvý deň kalendárneho roka. Obyčaje s ním späté súvisia s mágiou počiatku. V poverových predstavách sa správanie ľudí, zvierat a počasie v tento deň vysvetľovali ako veštbý do budúceho roka. Budúcnosť mohol ovplyvniť aj prvý návštevník, preto ním nesmela byť žena, chorý alebo starý človek. Texty vinšov sa líšili od vianočných len prvým veršom, ktorý určoval príležitosť vinšovania. To isté platí aj o novoročných piesňach, ktoré sú textovými obmenami vianočných piesní a je ich pomerne málo. Veľká starostlivosť sa venovala čistote obydli, ľudí, zvierat, nič nesmelo chýbať ani byť požičané, inak by to chýbalo v celom budúcom roku. Zanedbanie osobnej hygieny sa podľa analógie malo prejaviť snežou obilia alebo chorobou. Ľudia mali vstávať zavčas, byť v dobrej nálade, svieži a mierumilovní.

Významnú obradovo-magickú úlohu mali jedlá. Medzi obradové jedlá patrila bravčovina – symbol hojnosti –, šošovica – symbol bohatstva –, cestoviny a koláče.

Fašiangy

Obdobie od sviatku Troch kráľov (6. január) do Popolcovej stredy (17. február 2021). Konali sa spoločné priadky, zakáľacky a svadby, ktoré sprevádzali hry, zábavy, obchádzky masiek (*maškár*) a muzík po dedine. Magické úkony mali blahodarne pôsobiť na dobrú úrodu (ľanu, konopí, zemiakov).

Pre fašiangy sú typické rôzne druhy vyprázaného pečiva – šišky, pam-púšky, fánky, krapne, **herovce**... Podľa ľudovej viery konzumácia vaječných jedál a vyprázaného pečiva mala zabezpečiť rodine a hospodárstvu želanú prosperitu, ktorej základ a predpoklady sa vytvárali na začiatku jari. Charakter fašiangových jedál má korene v tradičnom rytme roľníckych prác, ktorých v tomto období bolo menej, takže bol dostatok času i potravín na rôzne zvyky, zábavy a hostiny. Na charakter fašiangových jedál vplývali aj stredoveké cirkevné nariadenia, zakazujúce v štyridsaťdňovom pôste, ktorý po nich nasledoval,

konzumáciu mäsa, masti, vajec, mlieka a syra.

Ponuka tradičných fašiangových jedál v súčasnosti chýba. Väčšinou ich môžeme ochutnať iba na podujatiach v závere fašiangov alebo pri rodinných návštevách. Pritom by mali byť v ponuke v každej gastroprevádzke, od bufetov až po hotely, pretože napríklad vo svete sú v ponuke celý rok a dobre sa predávajú. Čo dodať, všetko už bolo vymyslené, len to treba skúsiť.

Recepty:

Herovce (šišky)

Suroviny: 1 kg múka miešaná (polohrubá a hladká Špeciál), 3 celé vajcia, 2 kocky droždie, 0,75 l (3/4) mlieka, štipka soli, 2 – 2,5 dcl olej, 3 lyžice cukor kr., 1 prášok do pečiva

Príprava:

Všetko musí byť v rovnakej teplote. Múku si preosejeme a pridáme do nej všetky suroviny, okrem droždí. Tieto si rozmrvieme a zalejeme letným mliekom asi 2,5 dcl. Potom aj to vylejeme do múky a postupne miesime rukou a pridávame ostatné mlieko. Cesto nesmie byť tuhé. Dáme vykysnúť. Potom si rozdělíme na dva bochníky. Rozvaľkané vykrajujeme kolieska, ktoré dávame na múkou posypanú utierku a necháme troška podkysnúť. Vyprážame na oleji alebo bravčovej masti. Do oleja dávame vrchnou stranou dolu. Olej musí byť horúci. Herovce vyberáme a dávame na papierovú utierku odkvapkať. Potom posypeme cukrom a vanilkovým cukrom.

Hriate – teplý alkoholický nápoj pripravovaný z pálenky, medu alebo cukru, masti alebo masla. Hriate sa pripravovalo a pilo v niektorých oblastiach Slovenska počas zimy. Pilo sa najmä na svadobných hostinách. V ľudovom prostredí sa hriata pálenka považovala za liek proti kašľu alebo prechladnutiu.

Svadobné zvyky a obyčaje z horného Novohradu (Kalinovo)

Baltáši

Ešte začiatkom 20. storočia chodievali mládenci s baltičkami (valaškami) v ruke po dvoroch, kde sa konala svadobná hostina. Boli to vlastne boční nepozvaní hostia, ľudovo nazývaný „baltáši“. Svadobníci o tomto čase boli nútení vychádzať „na vzduch“ a ak neniesli niečo vypiť, baltáši použili svoje „právo“. Najčastejšie poriskom valašky cez väzy, alebo päsťami poza uši.

Stavanie brány

Mládenci si vybrali vhodné miesto na ulici, ktorou mali svadobníci zo sobáša prechádzať. Najčastejšie to bolo tam, kde boli na jednej i na druhej strane stromy. Mohli tak vytiahnuť povraz alebo reťaz a urobiť „taras“. Na sobáš sa chodievalo pešo alebo na bríčkách, v dávnejších časoch na rebriákoch. Peší svadobný sprievod, vracajúci sa z kostola, musel „pred bránou“ zastať a mladý zať vyplatiť mládencom, ktorí bránu stavali, odmenu (zvyčajne 20 – 50 korún, dávnejšie 1 – 2 zlatky). Ak šli svadobníci na bríčkách, priebeh tejto obyčaje bol osobitný. Keď sa prvá brička približovala, kočiš rozbehol kone cvalom. Ak sa mu podarilo zábranu pretrhnúť, nastal veľký smiech. Mládenci, ktorí bránu stavali, ostali v hanbe, že nevydržala.

Lúpež

Bola zvláštnym svadobným zvykom. Podmienkou bolo, že na svadobnej hostine nesmel ženích ani na chvíľu opustiť nevestu. Ak sa pozabudol, svadobníci ju „zlapali“. Potom v kruhu, ktorý utvorili okolo nej, vykrikovali: „Zadarmo ju nedáme, zadarmo ju nedáme...“ Mladý zať si nevestu musel vykúpiť. Pravda, bola to len hra a tak výkupné (najčastejšie to bolo víno) skonzumovala skupina svadobníkov, ktorá nevestu zlapala. Tento zvyk zaznačil na začiatku 18. storočia Ján Glosius Pondelský, ktorý v tom čase pôsobil v Kalinove.

Zo všetkého bohatstva sa zachovali staré svadobné piesne, napr.

**Ach bože môj sánsonobanovav,
zanhavson koho sonmilovav,
milovavsonedno dievča švárno,
vidalo sa, šecker mi je márnno.**

Zdroj: JÁNOŠ, Pavol: Svadobné zvyky a obyčaje z Horného Novohradu. *Obzor Gemera*, 1977, č. 2, s. 106. JÁNOŠ, Pavol: *Kalinovo*. Martin: Osveta, 1988.

JAZYKOVÉ OKIENKO

Júliusa Lomenčíka

ŠTÝL – možnosť výberu slov s ohľadom na adresáta, prostredie a funkciu prejavu

Z každodennej jazykovej praxe je všeobecne známe, že deti majú trochu inú reč ako dospelí, v súkromnom rozhovore doma štylizujeme svoje vety trochu ináč než pri verejnom prejave, iným jazykom sa píše v učebnici chémie oproti napr. jazyku Hviezdoslava a ďalších básnikov, iný je jazyk dennej tlače než divadelnej hry. Zo skúsenosti vieme, že nehrajú všetky futbalové mužstvá rovnakým spôsobom, každý človek má iné písmo. Hovorí sa, že futbalové mužstvá majú svojské štýly, krasokorčuliari majú rozdielne štýly, dokonca sa hovorí o štýloch účesov, oblekania, chôdze atď.

Všade tam, kde sa uplatňuje viacero rozdielnych spôsobov, rozdielnych prístupov, hovoríme o štýloch.

Ak slovo *štyl* uplatníme na rozlíšenie jazykových prejavov, tak hovoríme, že svojský štyl majú deti, osobitný štyl majú súkromné a osobitný štyl majú verejné prejavy. V odbornom texte je iný štyl ako v umeleckom.

Podmienkou toho, aby sme mohli hovoriť o štýle, je možnosť výberu.

Len tam, kde sa stretne viacero spôsobov, môže byť reč o štýle. A len tam možno štylizovať, kde je z čoho vyberať. Keby všetci ľudia hovorili rovnako, nebolo by štýlov. Jazyk musí byť primerane vyspelý a bohatý, aby sme pri štylizácii mohli preberať a vyberať.

Zjednodušená definícia štýlu znie: **ŠTÝL – TO JE VÝBER.**

V niektorých odborných knihách sa namiesto slova štyl používa aj slovo sloh.

O rozličných slohoch, štýloch hovoríme v **staviteľstve**, v **maliarstve**, v **sochárstve**, v **hudbe** → známe sú pojmy sloh (štyl) *románsky*, *gotický*, *renesančný*, *barokový* atď.

Náuka o štýloch (slohoch) v jazyku sa nazýva **štylistika**.

Štylistika v jazyku je v podstate špeciálny druh staviteľstva, sochárstva, maliarstva v reči.

Človeka, ktorý štylizuje svoj prejav, treba vidieť ako staviteľa, sochára alebo maliara → každý z nich uvažuje, akým spôsobom stavať, modelovať alebo maľovať.

Zatiaľ čo napríklad v staviteľstve na tento cieľ slúžia rozličné kombinácie stavebného materiálu – tehál, dreva, železa, krytín, omietky atď. – v **jazykovej štylistike sa na tento cieľ využíva slovník, gramatika, zvukové alebo optické prostriedky, ale i rozličné spôsoby radenia textu a všetkých možností, ktoré dáva téma, situácia, prostredie, vzťahy ľudí atď.**

1. Najpriebornejší štylistický prostriedok je **slovo** → prijímateľ textu si pri prejave najskôr všimne **slovník**. Preto pre autora textu úlohou číslo jedna pri štylizovaní je **výber vhodného slova z celého inventára slov**.

Napríklad do inventára slov patria slovesá **žiadať a prosiť** → obidve sú spisovné slovenské slová, znamenajú približne to isté, a predsa ich nemôžeme v reči ľubovoľne zamieňať. Napríklad od priateľa môžeme žiadať, aby nám vrátil knižku; žiadať môžeme aj to, na čo máme nárok: lekárske ošetrenie, náhradu škody, vydanie zaplateného tovaru atď. Ak chceme získať to, čo nám právom nepatrí, o to treba prosiť: napr. o pomoc pri nastupovaní do vlaku treba prosiť..., avšak sloveso **prosiť** môžeme uplatniť aj všade tam, kde by mohlo byť sloveso **žiadať** → nikto sa neurazí, ak namiesto žiadam povieme prosím.

Ide tu o moment výberu slova, ktorý podmieňuje hovoriaci, adresát, situácia, prostredie a mnohé ďalšie činitele

Niekedy človek vyberá slová veľmi ľahko, suverénne, bez námahy, ale často to robí veľmi starostlivo, úzkostlivo a pozorne, závisí od toho, kde a kedy.

2. Menej nápadný štylistický prostriedok je **gramatický tvar slova alebo vety** → gramatika je v texte skrytá, nenápadná, ale tiež má veľkú štylistickú silu → mohli by sme povedať, že výber vhodného gramatického tvaru pri štylizovaní je úlohou číslo dva.

3. V **hovorenom prejave** sa štylizuje aj výberom z možností, ktoré dáva **zvuková stránka jazyka**. Niekedy jeden a ten istý rad slov, jedna a tá istá gramaticky usporiadaná veta môže pod vplyvom rozdielnej zvukovej realizácie nadobudnúť viacej významov. Predstavme si aspoň zvukovú podobu vety: „To som veru od teba nečakal.“

Jedna a tá istá veta sa môže pomocou intonácie preštylizovať do rozličných podôb → hovoriaci si môže voliť podľa potreby, podľa situácie a funkcie; aj tu je voľba istou štylizáciou.

Štylizovať sa dá aj zmenou rýchlosti, sily alebo výškovým nasadením hlasu.

4. V **písanom texte** sa uplatňujú **optické prvky**: napr. *typy písma, veľkosť písma i usporiadanie* → **štylizovať sa dá optickými i grafickými prvkami**.

Optické výrazové prostriedky sú aj **pohybové prvky**, ktoré uplatňuje **rečník** vo svojom prejave: pohybom – gestom a mimikou – sprevádza človek každú svoju výpoveď.

Keď človek hovorí bez „mihnutia okom“ alebo „ako drevený“, jeho reč je príznaková, nezvyčajná, a za vyrieknutými slovami sa v takej situácii vždy hľadá ešte ďalší významový odtieň reči.

Rovnako je to aj vtedy, keď človek pri reči používa nápadné gestá a výraznú mimiku → ak má predniesť vetu „Neviem“, môže sprievodným pohybom pliec a hlavy dodať k tejto vete svoju **ľútosť**: **Žiaľ, neviem, nehnevajte sa.**

V inom prípade pridaním úsmevu dokreslí vyslovenú vetu **ironiou** → pokrčením pliec a sprievodným našpúlením pier môže naznačiť **lahostajnosť**.

Július Lomenčík